

Sygn. akt I ACa 976/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 września 2022 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	: Sędzia	Grażyna Wołosowicz
Protokolant	:	Monika Jaroszko

po rozpoznaniu w dniu 27 września 2022 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **Z. J. i B. J.**

przeciwko **(...) Bank (...) S.A. w W.**

o ustalenie i zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku wstępnego Sądu Okręgowego w Łomży

z dnia 21 lipca 2021 r. sygn. akt I C 105/21

I. **oddala apelację;**

II. **zasądza od pozwanego na rzecz powodów kwotę 4 050 (cztery tysiące pięćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów instancji odwoławczej.**

(...)

Sygn. akt I ACa 976/21

UZASADNIENIE

Powodowie Z. J. i B. J., po ostatecznym sprecyzowaniu powództwa, wniesli o zasądzenie od pozwanego (...) Bank (...) S.A. z siedzibą w W. na ich rzecz łącznie kwoty 94.177,31 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie, liczonymi od dnia następnego po dniu doręczenia pisma modyfikującego ich powództwo stronie pozwanej do dnia zapłaty, tytułem zwrotu nienależnych świadczeń spełnionych przez powodów na rzecz pozwanego w okresie od dnia 10 lutego 2011 r. do dnia 10 stycznia 2018 r. w związku z wykonywaniem bezwzględnie nieważnej umowy kredytu hipotecznego nr (...) oraz o ustalenie nieistnienia pomiędzy stronami stosunku prawnego, wynikającego z ww. umowy kredytu. Ewentualnie wniesli o zasądzenie od pozwanego łącznie na ich rzecz kwoty 50.883,95 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie, liczonymi od dnia 11 kwietnia 2018 r. do dnia zapłaty, tytułem zwrotu nienależnie pobranych przez pozwanego rat kapitałowo-odsetkowych w wyższej wysokości niż rzeczywiście powodowie powinni spłacić po

wyeliminowaniu z umowy kredytu niedozwolonych postanowień umownych, w okresie od dnia 10 czerwca 2008 r. do dnia 10 stycznia 2018 r. Powodowie domagali się także zwrotu kwoty 1.519 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie, liczonymi od dnia 11 kwietnia 2018 r. do dnia zapłaty, jako zwrotu nienależnie pobranej od powodów prowizji z tytułu ryzyka udzielenia kredytu z brakującą wartością zabezpieczenia, a także zasądzenia od pozwanego kosztów postępowania w podwójnej wysokości wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie w zapłacie od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, którym je zasądzono do dnia zapłaty.

Pozwany (...) Bank (...) S.A. z siedzibą w W. wniósł o oddalenie powództwa na koszt powodów.

Wyrokiem wstępnym z dnia 21 lipca 2021 r. Sąd Okręgowy w Łomży ustalił, że umowa kredytu na cele mieszkaniowe (...) Nr (...), zawarta w dniu 23 maja 2008 r., pomiędzy powodami a poprzednikiem prawnym pozwanego, tj. (...) Bankiem S.A. w W., jest nieważna.

Orzeczenie to oparto o następujące ustalenia faktyczne i ocenę prawną.

W dniu 23 maja 2008 r. powodowie Z. J. i B. J. zawarli z (...) Bank S.A. z siedzibą w W. Oddział w Ł. (poprzednikiem prawnym pozwanego) umowę kredytu na cele mieszkaniowe (...) nr (...). Na wniosek z dnia 12 maja 2008 r. Bank udzielił powodom kredytu w kwocie 161.000 zł denominowanego (waloryzowanego) w walucie (...), na okres 300 miesięcy od dnia 23 maja 2008 r. do dnia 10 maja 2033 r. (ostateczny termin spłaty kredytu) na zasadach określonych w przedmiotowej umowie oraz Ogólnych warunkach kredytowania w zakresie udzielania kredytów na cele mieszkaniowe oraz kredytów i pożyczek hipotecznych w (...) Banku S.A. (...).

Zgodnie z § 2 ust. 2 i 3 umowy kredytowej, kwota kredytu denominowanego (waloryzowanego) w (...) lub transzy kredytu miała zostać określona według kursu kupna dewiz dla waluty (...) zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania kredytu lub transzy kredytu. O wysokości wykorzystanego kredytu denominowanego (waloryzowanego) wyrażonej w walucie (...), wysokości odsetek w okresie karencji oraz wysokości rat kapitałowo-odsetkowych w walucie (...) Bank miał poinformować kredytobiorcę w terminie 7 dni od dnia całkowitego wykorzystania kredytu na zasadach wyrażonych w (...).

Zgodnie z § 3 umowy, kredyt miał zostać przeznaczony na finansowanie zakupu spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego nr (...), położonego w Ł. przy ul. (...). Wartość kosztorysowa inwestycji stanowiła kwotę 161.000 zł.

Stosownie do § 4 ust. 1 umowy, uruchomienie kredytu miało nastąpić jednorazowo w terminie od dnia 23 maja 2008 r. w formie przelewu kwoty 161.000 zł na rachunek wskazany przez zbywcę lokalu mieszkalnego. Ustęp 1a § 4 przedmiotowej umowy stanowił, iż kredyt wykorzystywany jest w złotych, przy jednoczesnym przeliczeniu kwoty kredytu według kursu kupna dewiz dla (...) zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania kredytu. Uruchomienie kredytu miało nastąpić po spełnieniu warunków określonych w § 2 pkt 1), 2), 4), 6), (...) oraz po złożeniu przez kredytobiorcę pisemnej dyspozycji wypłaty kredytu.

Stosownie do § 6 ust. 2 umowy, Bank pobiera od kredytobiorcy prowizję w wysokości 1.519 zł z tytułu ryzyka udzielenia kredytu z brakującą wartością zabezpieczenia. Prowizja ta jest pobierana nie później niż w momencie uruchomienia kredytu. Wysokość prowizji stanowi 3,5% kwoty kredytu w wysokości 43.400 zł, która nie znajduje pokrycia w wymaganej przez Bank wartości zabezpieczenia w postaci hipoteki na nieruchomości/ograniczonym prawie rzeczowym.

Zgodnie z § 8 ust. 1 i 2 umowy, oprocentowanie kredytu w całym okresie kredytowania jest zmienne i stanowi sumę zmiennej stawki odniesienia oraz stałej marży Banku w wysokości 2,25 punktów procentowych, z zastrzeżeniem ust. 6 oraz z zastrzeżeniem zmiany marży Banku na podstawie § 11a umowy. W dniu zawarcia umowy oprocentowanie kredytu wynosi 5,06% w stosunku rocznym i jest równe stawce odniesienia, która jest stawką rynku pieniężnego LIBOR-3 miesięczny z zaokrągleniem do dwóch miejsc po przecinku, z ostatniego dnia roboczego miesiąca

poprzedzającego miesiąc zawarcia umowy publikowana na stronie serwisu (...) lub też na jakimkolwiek ekranie zastępczym, powiększonej o marżę banku, o której mowa w ust. 1.

Stosownie do § 9 ust. 1, 2, 3 i 4 umowy kredytowej, ostateczny termin spłaty kredytu, odsetek i innych należności przypada na dzień 10 maja 2033 r. Po okresie wykorzystania kredytu kredytobiorca zobowiązał się do spłaty kredytu wraz z odsetkami w 300 ratach miesięcznych w dniu 10-go każdego miesiąca począwszy od 10 czerwca 2008 r. Wysokość rat kapitałowo-odsetkowych określona jest w (...). Spłata rat kapitałowo-odsetkowych dokonywana miała być w złotych po uprzednim przeliczeniu rat kapitałowo-odsetkowych według kursu sprzedaży dewiz dla (...) zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu spłaty. Wysokość rat kapitałowo-odsetkowych w złotych zależy od wysokości kursu sprzedaży dewiz dla (...) obowiązującego w Banku w dniu spłaty, a tym samym zmiana wysokości ww. kursu waluty ma wpływ na ostateczną wysokość spłaconego przez kredytobiorcę kredytu. Miesięczne raty kapitałowo-odsetkowe ustalane są w równej wysokości. Kredytobiorca umocował Bank do obciążania składania dyspozycji przelewu środków z rachunku nr (...), prowadzonego w Banku kwotą wymagalnych zobowiązań, wynikających z umowy.

Prawnym zabezpieczeniem spłaty udzielonego kredytu, odsetek, a także innych związanych z kredytem należności, była hipoteka umowna kaucyjna do kwoty 322.000 zł na zabezpieczenie spłaty kapitału, odsetek oraz innych zobowiązań, wynikających z umowy kredytu na spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu mieszkalnego, położonego w Ł. przy ul. (...), dla którego Sąd Rejonowy w Łomży VI Wydział ksiąg Wieczystych urządzi księgę wieczystą (§ 10 ust. 1 pkt 1 i 2 umowy).

Kredytobiorcy oświadczyli, iż w związku z zaciągnięciem kredytu denominowanego (waloryzowanego) w walucie wymiennej zostali poinformowani przez Bank o ryzyku związanym ze zmianą kursów walut oraz rozumieją wynikające z tego konsekwencje. Kredytobiorcy oświadczyli, że akceptują zasady funkcjonowania kredytu denominowanego (waloryzowanego) w walucie wymiennej w szczególności zasady dotyczące określenia kwoty kredytu w walucie wskazanej w § 2 umowy, sposobu uruchomienia i wykorzystania kredytu określone w § 4 umowy oraz warunków jego spłaty określone w § 9 umowy.

Na pisemny wniosek kredytobiorcy Bank mógł wyrazić zgodę na przekształcenie kredytu denominowanego (waloryzowanego) na kredyt złotowy, które nastąpi po przeliczeniu kwoty kredytu pozostającej do spłaty wraz z należnymi odsetkami według kursu sprzedaży dewiz dla waluty w jakiej kredyt jest denominowany, zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu przekształcenia (§ 16 pkt 1 ust. 2 (...)). Na pisemny wniosek kredytobiorcy Bank mógł wyrazić zgodę na zmianę rodzaju waluty wymiennej kredytu denominowanego (waloryzowanego), która nastąpi po przeliczeniu kwoty kredytu pozostającej do spłaty wraz z należnymi odsetkami na złote według kursu sprzedaży dewiz dla waluty, w jakiej kredyt jest denominowany, zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu przekształcenia, a następnie po przeliczeniu uzyskanej w ten sposób kwoty w złotych według kursu kupna dewiz dla nowo wybranej waluty zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w Banku w dniu przekształcenia (§ 16 ust. 1 pkt 3 (...)).

Zgodnie z § 16 ust. 1 pkt 4 umowy za zmianę warunków umowy, o której mowa w ust. 1 Bank miał pobrać prowizję zgodnie z taryfą prowizji i opłat (...) Banku S.A. W przypadku, gdy zmiana warunków umowy dotyczy kredytów denominowanych (waloryzowanych), prowizja płatna jest w złotych po przeliczeniu według kursu sprzedaży dewiz dla danej waluty, zgodnie z Tabelą kursów, obowiązującą w Banku w dniu przekształcenia.

Uruchomienie kredytu nastąpiło jednorazowo w dniu 2 czerwca 2008 r. w kwocie 161.000 zł, która po przeliczeniu w dniu uruchomienia kredytu zgodnie z umową na walutę, w której kredyt był denominowany (waloryzowany) stanowiła równowartość 79.169,95 CHF – kurs uruchomienia 2, (...). W dniu 2 czerwca 2008 r. Bank dokonał pobrania prowizji z tytułu ryzyka udzielenia kredytu z brakującą wartością zabezpieczenia w kwocie 1.519 zł.

Powodowie podjęli próbę pozasądowego sposobu rozwiązania zaistniałego sporu i w dniu 28 lutego 2018 r. skierowali do pozwanego pisemną reklamację. Pozwany nie uwzględnił roszczeń powodów, odpowiadając negatywnie na złożoną reklamację w dniu 10 kwietnia 2018 r.

W tak ustalonym stanie faktycznym, Sąd Okręgowy uznał, że umowa stron jest dotknięta wadami, rzutującymi na jej ważność. Wskazał, że brak było podstaw do kwestionowania – co do zasady – możliwości zawierania umów waloryzowanych walutą obcą w dacie zawarcia przedmiotowej umowy. Umowy takie nie były bowiem sprzeczne z zasadą walutowości z art. 69 Prawa bankowego oraz zasadą swobody umów z art. 353¹ k.c. Sąd Okręgowy stwierdził jednak, że zawarte w umowie stron klauzule, na podstawie których dochodziło do przeliczenia wypłaconej w złotych kwoty kredytu i spłacanej w złotych, przeliczanej na (...) według kursu z tabeli Banku (tj. § 2 ust. 2, § 4 ust. 1a oraz § 9 ust. 2 umowy), stanowią niedozwolone postanowienia umowne (art. 385¹ § 1 k.c.).

Sąd I instancji podkreślił, że powodowie posiadali status konsumenta (art. 22¹ k.c.), a umowę stron zawarto w oparciu o wzorzec umowny. Powodowie nie mieli przy tym możliwości negocjacji zawartych w tej umowie zapisów, poza wyborem kwoty kredytu, jego waluty i w ograniczonym zakresie terminu spłaty. Przedmiotowe postanowienia nie zostały więc uzgodnione indywidualnie z powodami. Pracownik Banku, zawierający z powodami umowę, nie informował ich nadto o niebezpieczeństwie, związanym z możliwością arbitralnego ustanawiania przez Bank kursów waluty. Postanowienia te były też niejasne, a algorytm przeliczenia wypłaconego powodom w złotych kredytu i spłaconych rat, odwołujący się do „Tabeli kursowej” Banku kształtował ich prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając interesy powodów. Odwołanie się do kursów walut obowiązujących w „Tabeli kursów” Banku naruszało także równorzędność stron umowy, skoro w umowie nie wskazano żadnych wytycznych, w oparciu o które wyznaczany był stosowany przez Bank kurs.

Według Sądu Okręgowego, zakwestionowane przez powodów klauzule umowne określają świadczenia główne stron umowy kredytu i są niejednoznaczne oraz nietransparentne. Kredytobiorcy nie znali bowiem sposobu, w jaki Bank kształtował kurs franka szwajcarskiego, zwiększając go bądź zmniejszając wedle swego uznania, a umowa nie dawała im żadnego instrumentu pozwalającego bronić się przed decyzjami Banku w zakresie wyznaczanego kursu, czy też je weryfikować.

Zważając na powyższe, Sąd Okręgowy wywiódł, że niniejsze, niedozwolone postanowienia umowne nie wiążą powodów. Ich eliminacja skutkuje zaś nieważnością całej umowy stron, zgodnie z żądaniem powodów, albowiem w tej sytuacji doszłoby do wyeliminowania postanowień głównych umowy, a w konsekwencji do zmiany charakteru prawnego stosunku obligacyjnego i naruszenia art. 353¹ k.c. Przekształcenie umowy poprzez usunięcie waloryzacji, przy pozostawieniu odsetek w wysokości LIBOR, doprowadzi do przekształcenia przedmiotowej umowy w stopniu wykraczającym ponad uprawnienia z art. 385¹ k.c. Poza tym, wyeliminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Jednocześnie, Sąd Okręgowy uznał, że powodowie posiadają interes prawny w ustaleniu nieważności umowy (art. 189 k.p.c.).

Apelację od tego wyroku wywiódł pozwany, który zarzucił Sądowi Okręgowemu:

1) naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

a) art. 385¹ § 1 i § 2 k.c. w zw. z art. 385 k.c. i w zw. z art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw poprzez uznanie, iż postanowienia umowy kredytu indeksowanego do waluty (...) w zakresie odsyłającym do tabel kursowych Banku stanowią niedozwolone postanowienia umowne i z tego względu nie wiążą powodów, w sytuacji gdy w momencie zawierania umowy kredytu odsyłanie do tabel kursowych Banku było powszechną praktyką na rynku bankowym oraz brak było przepisów nakładających na Bank obowiązek wskazywania sposobu ustalania tabel kursowych i określenia wysokości zastosowanego spreadu walutowego w

umowach kredytu, a ocena przesłanek abuzywności nie może być ujęta w kategoriach wyłącznie abstrakcyjnych w szczególności wobec tego, iż Sąd nie wziął pod uwagę mechanizmu wyznaczania kursów kupna i sprzedaży waluty (...) stosowanego przez pozwanego na moment zawarcia umowy kredytu, który był mechanizmem rynkowym, zbliżonym do stosowanych przez inne banki w Polsce, a nadto kursy stosowane przez pozwanego nie odbiegały od średniej, a nawet charakteryzowały się niższym spreadem, więc były korzystniejsze z punktu widzenia konsumentów od kursów oferowanych przez konkurencyjne banki;

b) art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 58 § 1 k.c. poprzez uznanie, że umowa kredytu nie wiąże stron w zakresie pozostałym po usunięciu z niej postanowień dot. mechanizmu indeksacji kredytu uznanych za klauzule niedozwolone oraz że w związku z bezskutecznością ww. postanowień, w dacie zawarcia umowy, nie było możliwe zastąpienie abuzywnych postanowień przepisami dyspozytywnymi i zmiana ich treści, a w konsekwencji uznanie, że umowa kredytu jest z tego względu nieważna;

c) art. 358 § 1 i § 2 k.c. w zw. z art. L p.w.k.c. poprzez ich niezastosowanie wprost, jako obowiązującej w prawie polskim normy dyspozytywnej która mogłaby zastąpić normę rzekomo abuzywną bądź przynajmniej w drodze analogii (np. poprzez analogiczne zastosowanie art. 41 prawa wekslowego), z racji tego, iż norma ustawowa późniejsza, niż data zawarcia umowy kredytu korzysta z domniemania uczciwości wynikającego z motywu trzynastego Dyrektywy 93/13 - tak do wyliczenia wysokości (saldo) kredytu oraz wysokości rat kapitałowo-odsetkowych kredytu indeksowanego do (...) przed dniem wejścia w życie tego przepisu, tj. przed 24 stycznia 2009 r., jak i do wyliczenia wysokości rat kapitałowo-odsetkowych kredytu indeksowanego do (...) po tej dacie;

2) naruszenie przepisów postępowania cywilnego, tj.:

a) art. 233 k.p.c. przez pominięcie, że powodowie byli informowani o ryzyku kursowym oraz o zasadach funkcjonowania kredytu indeksowanego do waluty obcej, a w szczególności nieprzypisanie należytej uwagi oświadczeniom powodów, złożonym w § 11 ust. 4 i 5 umowy kredytu, z jednoczesnym daniem wiary odmiennym twierdzeniom powodów, co doprowadziło do błędnego przyjęcia, że pozwany nie wywiązał się z ciążących na nim obowiązków informacyjnych wobec powodów i w konsekwencji umowa naruszała zasady współżycia społecznego, przez co należało ją uznać za nieważną;

b) art. 233 k.p.c. przez sprzeczne z zasadami logiki i doświadczenia życiowego ustalenie, że uprawnienie pozwanego do ustalania kursów tabelarycznych nie doznaje żadnych ograniczeń i może być kształtowane w sposób dowolny, kiedy to popyt i podaż decydują o zmianach kursów walut stosowanych przez pozwanego;

c) art. 233 k.p.c. przez sprzeczne z zasadami logiki i doświadczenia życiowego ustalenie, że kursy tabelaryczne pozwanego nie były kształtowane w sposób obiektywny i niezależny od jego woli, kiedy kursy te miały charakter rynkowy i były kształtowane w sposób przyjęty na rynku finansowym;

d) art. 233 k.p.c. przez sprzeczne z zasadami logiki i doświadczenia życiowego przyjęcie, że klauzule indeksacyjne miały charakter nietransparentny, kiedy już z samej umowy kredytu wynika w sposób jasny i niebudzący wątpliwości fakt korzystania przez pozwanego z dwóch rodzajów kursu wymiany walut, co więcej kursy te były powszechnie publikowane przez Bank i mogły być weryfikowane przez powodów oraz powodowie, podpisując umowę kredytu potwierdzili zapoznanie się z zasadami funkcjonowania kredytu waloryzowanego.

Na tej podstawie, pozwany wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powodów na jego rzecz kosztów zastępstwa procesowego; ewentualnie wnosił o uchylenie tego wyroku oraz o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji. Pozwany domagał się także zasądzenia na swą rzecz od powodów kosztów postępowania apelacyjnego.

W odpowiedzi powodowie wnieśli o oddalenie apelacji pozwanego na jego koszt.

SĄD APELACYJNY USTALIŁ I ZWAŻYŁ, CO NASTĘPUJE:

Apelacja pozwanego nie zasługiwała na uwzględnienie.

Sąd Apelacyjny zaaprobował poczynione przez Sąd I instancji i przyjęte za podstawę skarżonego orzeczenia ustalenia faktyczne, czyniąc je również podstawą własnego rozstrzygnięcia. Ustalenia te znalazły bowiem należyte oparcie w zgromadzonym w niniejszej sprawie materiale dowodowym, rozważonym i ocenionym w zgodzie z wymogami, stawianymi przez art. 233 § 1 k.p.c. Na akceptację zasługiwała także ocena prawna tegoż Sądu, wskazująca na abuzywny charakter postanowień, ujętych w § 2 ust. 2, § 4 ust. 1a oraz § 9 ust. 2 umowy kredytu na cele mieszkaniowe (...) Nr (...), zawartej w dniu 23 maja 2008 r. pomiędzy powodami a poprzednikiem prawnym pozwanego Banku. Wątpliwości Sądu Apelacyjnego nie budzi bowiem, że postanowienia te kwalifikować należało jako niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., a więc postanowienia, kształtujące prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszające interes słabszej strony kontraktu (konsumenta).

Przede wszystkim zauważyć należy, że powodowie, zawierając z poprzednikiem prawnym pozwanego przedmiotową umowę kredytową, działali jako konsumenci w rozumieniu art. 22¹ k.c. Powyższego nie podważa zresztą sam skarżący.

W apelacji skupia się on natomiast na próbie wykazania, że wykorzystywane przez Bank kursy walut nie były kształtowane w sposób dowolny, gdyż pozwany stosował kursy nieodbiegające od kursów rynkowych, zbliżone do kursów stosowanych przez innego banki w Polsce. Uwadze skarżącego zdaje się jednak umykać, że dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy w gruncie rzeczy bez znaczenia pozostawało to czy Bank, wykonując stosunek zobowiązaniowy, stosował kurs nieuchybający warunkom rynkowym. Istotnym jest bowiem, że żadne z postanowień analizowanej umowy kredytowej (ani też Ogólnych warunków kredytowania w zakresie udzielania kredytów na cele mieszkaniowe oraz kredytów i pożyczek hipotecznych w (...) Banku S.A., stanowiących integralną część umowy stron – § 1 ust. 2 tej umowy; dalej jako: (...)) nie precyzuje sposobu, w jaki Bank ustalał wyznaczone przez siebie kursy wymiany waluty franka szwajcarskiego i na jakich konkretnych kryteriach się przy tym opierał. Zwraca bowiem uwagę, że umowa stron odsyła w tym względzie jedynie do bliżej niesprecyzowanej, ustalonej samodzielnie przez Bank (...) kursów”. Jak bowiem wskazano w § 2 ust. 2 umowy stron, kwota kredytu denominowanego (waloryzowanego) w (...) lub transzy kredytu zostanie określona według kursu kupna dewiz dla wyżej wymienionej waluty zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania kredytu lub transzy kredytu. Wedle natomiast treści § 4 ust. 1a umowy stron, kredyt wykorzystywany jest w złotych, przy jednoczesnym przeliczeniu kwoty kredytu według kursu kupna dewiz dla (...) zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania kredytu. Z kolei w § 9 ust. 2 zd. 2 i 3 umowy przewidziano, że spłata rat kapitałowo-odsetkowych, których wysokość określona jest w (...), dokonywana jest w złotych po uprzednim przeliczeniu rat kapitałowo-odsetkowych według kursu sprzedaży dewiz dla (...) zgodnie z „Tabelą kursów”, obowiązującą w Banku w dniu spłaty, a tym samym zmiana wysokości ww. kursu waluty ma wpływ na ostateczną wysokość spłacanego przez kredytobiorcę kredytu.

Podnieść przy tym trzeba, że w zapisach umowy stron oraz (...) próżno też szukać odesłania do jakichkolwiek innych, formalnych i jednocześnie obiektywnych wskaźników, które pozwoliłyby powodom na zweryfikowanie wykorzystywanych przez Bank kursów. Zakwestionowane przez Z. i B. J. postanowienia, pomimo swej językowej poprawności, pozbawiały ich więc możliwości poznania wskaźników, w oparciu o które miało być wyliczane ich świadczenie. Jak natomiast wielokrotnie wskazywał to Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej jako: (...)) w swym orzecznictwie, warunek umowny musi być wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, powinien być rozumiany jako nakazujący nie tylko, by dany warunek był zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, ale także, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach, dotyczących uruchomienia kredytu, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne” (por. orzeczenie z dnia 30 kwietnia 2014 r., C-26/13). W orzeczeniu z dnia 20 września 2018 r., wydanym w sprawie C- 51/17, (...) stwierdził natomiast, że „Artykuł 4 ust. 2 Dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że wymóg, zgodnie z którym warunki umowy powinny być wyrażone prostym i zrozumiałym językiem, zobowiązuje instytucje finansowe

do dostarczenia kredytobiorcom informacji wystarczających do podjęcia przez nich świadomych i rozważnych decyzji. W tym względzie wymóg ów oznacza, że warunek dotyczący ryzyka kursowego musi zostać zrozumiany przez konsumenta zarówno w aspekcie formalnym i gramatycznym, jak i w odniesieniu do jego konkretnego zakresu, tak aby właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i rozsądny przeciętny konsument mógł nie tylko dowiedzieć się o możliwości spadku wartości waluty krajowej względem waluty obcej, ale również oszacować – potencjalnie istotne – konsekwencje ekonomiczne takiego warunku dla swoich zobowiązań finansowych” (por. również wyrok (...) z dnia 18 listopada 2021 r., w sprawie C-212/20, pkt 42).

Aprobując w pełni powyższe poglądy zauważyć trzeba, że z ujawnionych w sprawie danych nie wynika, aby zawarcie przez powodów z poprzednikiem prawnym pozwanego objętej sporem umowy kredytowej, poprzedzone miało zostać właściwym przedstawieniem im konstrukcji kredytu indeksowanego do waluty obcej (z takim bowiem kredytem niewątpliwie mamy do czynienia w niniejszej sprawie, mimo określenia przez umowę stron rzeczzonego kredytu jako kredytu denominowanego w walucie (...) oraz ryzyka, wiążącego się z uzyskaniem takiego finansowania. Z akt niniejszej sprawy nie wynika bowiem chociażby, aby pracownicy kredytującego Banku pouczyli powodów o niestabilności waluty polskiej w stosunku do waluty szwajcarskiej czy też o możliwości znacznych wahań tej ostatniej waluty. Z całą pewnością nie dowodzi tego jedynie ogólnikowy zapis § 11 ust. 4 umowy stron, w którym ujęto oświadczenie kredytobiorców o poinformowaniu ich przez Bank o ryzyku związanym ze zmianą kursów walut i zrozumieniu przez nich, wynikających z tego konsekwencji. Dość wskazać, że z zapisu tego nie wynika nawet jakie konkretne kwestie miały zostać powodom przedstawione, ani tym bardziej czy zrozumieli oni (i ewentualnie w jaki sposób) mechanizm działania ryzyka kursowego w aspekcie umowy, którą zawarli. Odebranie od powodów niniejszego, pisemnego oświadczenia nie mogło więc stać na przeszkodzie w stwierdzeniu abuzywności zakwestionowanych przez nich zapisów umownych.

Oceny tej nie zmienia twierdzenie apelacji, że przepisy prawa obowiązującego w chwili zawarcia spornej umowy kredytowej, nie obligowały banków do wskazywania sposobu ustalania tabel kursowych i określenia wysokości zastosowanego spreadu walutowego w umowach kredytu. Brak unormowań w tym zakresie nie uzasadniał bowiem tego, aby klauzula przeliczeniowa przyznawała jednej stronie kontraktu (i to silniejszej) uprawnienie do jednostronnego oznaczania stosowanych kursów, stanowiących przecież podstawę świadczenia drugiej strony umowy. Poprzednik prawny pozwanego nie był więc zwolniony z obowiązku wprowadzania do umowy tylko takich postanowień, które – wedle art. 385¹ k.c. – nie miały charakteru niedozwolonego.

Nie ma także racji skarżący, gdy twierdzi, że Sąd Okręgowy wadliwie przyjął jakoby analizowane w sprawie zapisy umowne nie zostały z powodami indywidualnie uzgodnione w myśl art. 385¹ § 3 k.c. Podnieść bowiem trzeba, że owe indywidualne uzgodnienie miałyby miejsce wówczas, gdyby powodowie mieli rzeczywisty, realny wpływ na ukształtowanie tych postanowień, co stanowiłoby wynik porozumienia stron, względnie – świadomej zgody konsumentów w zakresie ich zastosowania, poprzedzonej negocjacjami (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 2019 r., I CSK 462/18 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2017 r. IV CSK 285/16). Tymczasem, jak wynika z ujawnionych w sprawie danych, powodowie nie mieli w istocie żadnego wpływu na uregulowanie przedmiotowych postanowień umownych, bezspornie zaczerpniętych z wykorzystywanego przez poprzednika prawnego pozwanego wzorca umownego. Sam natomiast tak akcentowany przez apelującego wybór przez kredytobiorców kredytu, powiązanego z walutą obcą, nie oznacza jeszcze, że powodowie mieli faktyczny, rzeczywisty wpływ na kształt ujętych w umowie stron postanowień, wprowadzających mechanizm indeksacji. Jak bowiem wyjaśniono w literaturze, przez „rzeczywisty wpływ” należy rozumieć realną możliwość oddziaływania na treść postanowień umownych. Z tego względu okoliczność, że konsument znał treść danego postanowienia i rozumiał je, nie przesądza o tym, że zostało ono indywidualnie uzgodnione. Za uzgodnione indywidualnie należy bowiem uznawać te tylko klauzule umowne, na których treść istotnie mógł on w praktyce oddziaływać. Chodzi zatem o postanowienia negocjowane rzeczywiście, czy o klauzule włączone do umowy wskutek propozycji zgłoszonej przez konsumenta. Trzeba zatem badać, czy konsument miał realny wpływ na ewentualną zmianę klauzul proponowanych przez przedsiębiorcę i czy z możliwości tej zdawał sobie sprawę. W efekcie, dla skutecznego wykazania faktu indywidualnego uzgodnienia klauzuli z konsumentem, nie wystarcza opatrzenie kontrolowanego postanowienia wzmiankami typu:

„wyrażam zgodę”, „przyjmuję własnoręcznym podpisem”. Za realny wpływ konsumenta na treść umowy nie uważa się również postanowień zawierających propozycje wariantowe, które są przedstawiane konsumentowi tylko do jego wyboru. Także uzupełnienie przez samego adherenta tzw. pustych miejsc na formularzu umowy nie przesądza o charakterze takich klauzul, tj. nie wyklucza możliwości uznania ich za postanowienia jednostronnie narzucone przez proferenta (por. Prawo zobowiązań – część ogólna, wyd. 3, 2020 pod red. K. Osajdy, dostęp Legalis).

Wątpliwości Sądu Apelacyjnego nie budzi przy tym, że ukształtowane w opisany wyżej sposób – niewątpliwie niejednoznaczne, nietransparentne i nieuchwytnie – zapisy umowne godziły w dobre obyczaje oraz w sposób rażąco naruszały interesy powodów (konsumentów). Wedle bowiem wypracowanego stanowiska judykatury, jako sprzeczne z dobrymi obyczajami ocenić należy postanowienia, które zmierzają do naruszenia równorzędności stron stosunku prawnego, nierównomiernie rozkładając uprawnienia i obowiązki między partnerami umowy (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2020 r., V CNP 7/20). Rażące naruszenie interesów konsumenta oznacza zaś nieusprawiedliwioną dysproporcję – na niekorzyść konsumenta – praw i obowiązków, wynikających z umowy, skutkujące niekorzystnym ukształtowaniem jego sytuacji ekonomicznej oraz jego nierzetelne traktowanie (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 lutego 2006 r., I CK 297/05; z dnia 29 sierpnia 2013 r., I CSK 660/12; z dnia 30 września 2015 r., I CSK 800/14; z dnia 27 listopada 2015 r., I CSK 945/14; z dnia 15 stycznia 2016 r., I CSK 125/15 oraz z dnia 2 czerwca 2021 r., I (...) 55/21).

Biorąc to wszystko pod uwagę, zdaniem Sądu Apelacyjnego, brak było więc podstaw do zakwestionowania – zgodnie z postulatem apelacji pozwanego – oceny Sądu Okręgowego co do tego, że omawiane postanowienia (określające – co bezsporne – główne świadczenia stron; por. również wyroki (...): z dnia 10 czerwca 2021 r., C 609/19, pkt 33; z dnia 3 października 2019 r., C 260/18, pkt 44 i z dnia 14 marca 2019 r., C 118/17, pkt 48 i 52), kwalifikować należy jako niedozwolone postanowienia umowne (por. również uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2022 r., III CZP 40/22).

Takie zaś niedozwolone (abuzywne) postanowienia umowne, stosownie do treści art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., nie wiążą powodów, a zatem nie wywołują one skutków prawnych od samego początku i z mocy samego prawa, co sąd ma obowiązek wziąć pod uwagę z urzędu (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 30 maja 2014 r., III CSK 204/13; z dnia 8 września 2016 r., II CSK 750/15; z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16 oraz wyrok (...) z dnia 20 września 2018 r., C-51/17), chyba że powodowie następczo udzielili świadomej, wyraźnej i wolnej zgody na te postanowienia i w ten sposób jednostronnie przywrócili im skuteczność (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17 oraz wyrok TSUE z dnia 3 października 2019 r., C-260/18).

W realiach niniejszej sprawy o powyższym mowy być nie może, skoro powodowie, reprezentowani przez fachowego pełnomocnika procesowego, konsekwentnie wskazywali na nieważność umowy kredytowej (por. także ich stanowisko, zaprezentowane w odpowiedzi na apelację pozwanego, k. 469 i nast.).

Powodowie nie wyrazili także niezbędnej zgody na zastąpienie omawianych, abuzywnych zapisów umownych, innymi normami. Jak bowiem wskazał to (...) w przywołanym wyżej wyroku z dnia 3 października 2019 r., zapadłym w sprawie C-260/18, art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 nie stoi co prawda na przeszkodzie temu, by sąd krajowy miał możliwość zastąpienia nieuczciwego postanowienia umownego przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym lub przepisem mającym zastosowanie, tym niemniej może mieć to miejsce tylko wtedy, gdy umowa staje się w całości nieważna i tylko za zgodą stron (por. pkt 48 przedmiotowego wyroku; podobnie wyroki (...): z dnia 30 kwietnia 2014 r., C#26/13, pkt 80-84 i z dnia 26 marca 2019 r., C#70/17 i C#179/17, pkt 64). W wyroku tym Trybunał stwierdził ponadto (por. pkt 62), że art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie wypełnieniu luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, które przewidują, że treść czynności prawnej jest uzupełniana przez zasady słuszności lub ustalone zwyczaje. Warto też podkreślić, że powyższa teza znalazła odzwierciedlenie również w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. wyrok z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18).

Zważając na powyższe, nie sposób więc uznać za skarżącym, że uznane w sprawie za abuzywne postanowienia umowne winny zostać zastąpione innym przepisem. Z pewnością takim przepisem nie może być wskazany w apelacji pozwanego art. 358 § 2 k.c. Podnieść bowiem trzeba – a co zdaje się uszło uwadze skarżącego – że przepis ten traktuje o możliwości określenia kursu waluty obcej, w której zostało wyrażone zobowiązanie, w przypadku spełnienia świadczenia w walucie polskiej, nie zaś o sytuacji, w której dochodzi do przeliczenia wysokości zobowiązania z waluty polskiej na walutę obcą, jak miało to miejsce w niniejszej sprawie. Na gruncie spornej w sprawie umowy strony nie spełniały świadczeń w walucie obcej. Zarówno bowiem wypłata, jak i spłata kredytu następowały w walucie polskiej, po dokonaniu stosownego przeliczenia z waluty franka szwajcarskiego. Wspomniany przepis nie mógł mieć więc w sprawie zastosowania. Tym bardziej, że wszedł on w życie dopiero w dniu 24 stycznia 2009 r., a więc już po zawarciu analizowanej umowy kredytowej.

Wbrew temu co podnosi w swej apelacji Bank, w sprawie zastosowania znaleźć nie mógł również art. 41 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. Nr 37, poz. 282 z późn. zm.). Zwraca bowiem uwagę, że przepis ten normuje stosunki prawne w sprawach dotyczących zapłaty weksla w walucie obcej, tymczasem strony w umowie nie odwołały się do postanowień tego przepisu i ustawodawca nie przewidział możliwości zastosowania go w miejsce abuzywnych postanowień umowy kredytu. Sąd Apelacyjny dostrzega przy tym, że w wyroku z dnia 14 lipca 2017 r. (II CSK 803/16) Sąd Najwyższy zaproponował wypełnienie luki, powstałej na skutek abuzywności, poprzez zastosowanie – per analogiam – przywołanego wyżej przepisu Prawa wekslowego, uwadze ująć jednak nie może, że pogląd ten jest odosobniony, a nadto pozostaje on w opozycji do poglądów (...), w których akcentuje się również, że możliwość uzupełnienia luki w umowie, powstałej na skutek abuzywności, ma charakter wyjątkowy i może mieć miejsce tylko wówczas, gdy służy to interesom konsumenta i jednocześnie pozwala zachować prewencyjno-represyjny, względem przedsiębiorcy, charakter mechanizmu niezwiązania konsumenta postanowieniami abuzywnymi. W wyroku z dnia 14 czerwca 2012 r., zapadłym w sprawie C-618/10, (...) zwrócił bowiem uwagę, że modyfikacja przez sąd treści umowy w sposób zmierzający do eliminacji abuzywności kontrolowanego postanowienia umownego przyczyniłaby się do wyeliminowania zniechęcającego skutku, wywieranego na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów, ponieważ nadal byłiby oni zachęceni do stosowania przedmiotowych warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały one być unieważnione, to jednak umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, tak aby zagwarantować w ten sposób interes przedsiębiorców. To zaś mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu, ustanowionego w art. 7 Dyrektywy 93/13. W podobnym tonie (...) wypowiedział się również w orzeczeniach z dnia 21 stycznia 2015 r. (C-482/13), z dnia 30 maja 2013 r. (C-397/11), z dnia 4 czerwca 2009 r. (C-243/08) oraz z dnia 15 marca 2012 r. (C-453/10).

Jeśli zatem, jak już wyjaśniono, ujęte w umowie stron postanowienia abuzywne nie obowiązywały, a powstała w wyniku tego luka nie mogła zostać uzupełniona, uznać należało, że wykonywanie tej umowy nie było możliwe, a to z uwagi na brak koniecznych jej składników z art. 69 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe. Przypomnienia w tym miejscu wymaga, że w świetle tego przepisu do essentialia negotii umowy kredytu należą: oddanie przez Bank do dyspozycji kredytobiorcy, na czas oznaczony w umowie ściśle określonej kwoty środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel oraz zobowiązanie kredytobiorcy do korzystania z oddanych do dyspozycji środków pieniężnych na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu. Wskutek wyeliminowania z umowy stron zapisów abuzywnych, umowa ta niniejszej definicji ustawowej nie spełni. Zabraknie w niej bowiem mechanizmu, w oparciu o który można byłoby ustalić, wedle wskaźnika umownego w postaci kursu kupna i sprzedaży (...), kwotę kapitału podlegającego spłacie, a także rozmiar ustalanych na podstawie tej wartości, poszczególnych rat kapitałowo-odsetkowych.

Za Sądem Okręgowym wskazać także należy, że eliminacja kwestionowanych przez powodów postanowień oznacza zniknięcie ryzyka walutowego, będącego podstawowym elementem umowy kredytu waloryzowanego do innej waluty (por. wyroki (...) z dnia z 14 marca 2019 r., C-118/17 i z dnia 10 czerwca 2021 r., C- 776/19). Powyższe skutkuje z kolei, jak trafnie wskazał Sąd I instancji, tak daleko idącym przekształceniem umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej, że uznać ją należy za umowę o odmiennej istocie i charakterze. Oznacza to, że po wyeliminowaniu tego rodzaju

klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, co przemawia za jej całkowitą nieważnością (bezskutecznością) (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18).

Gdy zważyć na to wszystko przyjąć należało, że słusznie Sąd Okręgowy, zawartą w dacie 23 maja 2008 r. pomiędzy powodami a poprzednikiem prawnym pozwanego, umowę kredytu na cele mieszkaniowe (...) Nr (...), uznał za nieważną (por. również wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 lutego 2022 r., (...) 415/22 – pkt 11 uzasadnienia i z dnia 3 lutego 2022 r., (...) 459/22). Podkreślić trzeba, że interes prawny powodów w takim żądaniu jest oczywisty na gruncie art. 189 k.p.c. W ocenie Sądu Apelacyjnego, pełną ochronę interesów strony powodowej, powołującej się w niniejszej sprawie na nieważność spornej umowy kredytowej, zapewnić może jedynie wyrok rozstrzygający o powództwie o ustalenie, który z jednej strony stworzy podstawę do dokonania pomiędzy stronami wzajemnych rozliczeń, z drugiej zaś usunie po stronie powodów stan niepewności odnośnie związania ich węzłem obligacyjnym w postaci przedmiotowej umowy kredytowej.

Nie znajdując zatem podstaw do uwzględnienia apelacji pozwanego, Sąd Apelacyjny, w oparciu o art. 385 k.p.c., apelację tę oddalił.

Konsekwencją takiego rozstrzygnięcia było obciążenie skarżącego kosztami procesu, poniesionymi przez jego przeciwników procesowych, zgodnie z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. oraz art. 108 § 1 k.p.c. przy uwzględnieniu § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r. poz. 1800).

(...)